

romisna-pravoslavna-cerkva-problemi-i-prognozi-konstituyuvannya-chastina-ii.html (дата звернення 24.10.2018)

4. Здіорук С., Токман В. Вичавлюючи Москву по краплині. *Дзеркало тижня*. URL: <https://dt.ua/internal/vichavlyuyuchi-moskvu-po-kraplini-.html> (дата звернення: 25.10.2018)

5. Зуев П. Киевское распутье. *Зеркало недели*. URL: https://zn.ua/SOCIETY/kyevskoe_rasputie.html (дата звернення: 25.10.2018)

6. Чорноморець Ю. П. Перспективи створення канонічної помісної церкви в Україні. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова [зб. наукових праць]. Серія 7. Релігієзнавство. Культурологія. Філософія; ред. рада: В. П. Андрущенко. Київ: Видавництво НПУ імені М. П. Драгоманова, 2014. Вип.34 (47). С. 96-110.

7. Чорноморець Ю. Украинское и российское православие: необходимость «перезагрузки». URL: https://risu.org.ua/article_print.php?id=45421&name=open_theme&lang=ru (дата звернення: 30.10.2018)

8. Штифурко Т. Андрій Юраш: Томос приведе до об'єднання церков – і більшість в УПЦ (МП) буде «за» URL: https://risu.org.ua/ua/index/monitoring/society_digest/71750/ (дата звернення: 21.10.2018)

Bondarenko V. Social and Psychological Aspects of Implementing Orthodox Autocephality in Ukraine

The author examines social and psychological aspects of implementation of a united Orthodox church with an autocephalous status in Ukraine. The position of authorities, political parties and church institutions are analyzed, as well as the effect of this process on the general social and psychological characteristics of Ukrainian society and its unity. The article shows that the only way of solving the crisis in the Ukrainian Orthodox Church, and hence the normalization of the development of the whole religious environment of our country, is the unification of all Orthodox believers within the framework of a single Local Orthodox Church in Ukraine. Its formation can become a reality only in the case of combining the efforts of the believers, society, the Ukrainian state and the Ecumenical Orthodox Church, and ensuring that these efforts are progressive and continuous.

Keywords: Orthodox autocephality in Ukraine, church and authority, Ukrainian Orthodox Church (Kyiv Patriarchate), Ukrainian Autocephalous Orthodox Church, Ukrainian Orthodox Church, Ecumenical Patriarchate, Moscow Patriarchate, moral and psychological unity of nation.

УДК: 72 (477.85-25) «1918/1940»

Богатирець В. В., Мельничук Л. Н¹

ФЕНОМЕН ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ТОЛЕРАНТНОСТІ В МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД ХХ СТОЛІТТЯ: АРХІТЕКТУРНИЙ АСПЕКТ ТА ПОЛІТИЧНІ КОНТЕКСТИ

«Чернівецька архітектурна толерантність» унікальне та неповторне явище історії, політичного життя та культури, що здійснило значний вплив на формування своєрідного і феноменального у своїй екстраординарності історичного середовища центрального містобудівного ядра Чернівців. Досліджуючи історію архітектури будинків та вулиць виявлено, що вони створюють єдиний архітектурний ансамбль, хоча й належать до різних історичних епох. Важливий внесок у створення архітектурного «обличчя» Чернівців було

¹ Публікація містить результати досліджень, проведених при грантовій підтримці Держаного фонду фундаментальних досліджень за конкурсним проектом за договором № Ф77/95-2018

зроблено в румунський період історії Буковини, румунським та буковинським архітекторам вдалося поєднати будівлі двох епох під знаменом толерантності.

Сьогодні архітектурна спадщина історичного центру Чернівців – це цілісний ансамбль кінця XIX – першої половини XX століття. Синергія національних культур і архітектурних традицій, атмосфера толерантності та мультикультурності, залишили в Чернівцях особливу за виразністю і художньою якістю архітектурну спадщину, яка одночасно накладає певні політичні традиції.

Ключові слова: національна ідея, політичні традиції, толерантність, архітектура, Чернівці, Румунія, політичний режим, державна ідеологія, міжвоєнний період, Буковина.

Формування та розвиток національних ідей у суспільстві стимулює появу різних стилів в архітектурі. Прояви особливої стилістично-художньої толерантності в архітектурі Чернівців обумовлені комплексом політичних, ідеологічних та культурних чинників. Гіпотеза дослідження полягає в тому, що архітектурна спадщина, зокрема архітектурна стилістика відображає політичні ідеї та тенденції того чи іншого періоду історії, позаяк в архітектурній стилістиці будівель і споруд Чернівців відобразилися політичні перипетії історії Буковини XX століття.

Актуальність теми зумовлюється тим, що й нині, на території Буковини в цілому, та Чернівцях зокрема, проживають люди близько 60 національностей. Серед них, значна доля румунського населення, котре займає третє місце за чисельністю і це цілком закономірно, адже протягом 22 років Буковина входила до складу Румунії. Саме в міжвоєнний період історії Чернівців в архітектурі з'являються нові стилі, до прикладу, стиль «необринковяну», що виразно відобразили національні румунські ідеї єдності.

Метою дослідження є виявлення факторів толерантного ставлення до архітектури Чернівців у контексті інтердисциплінарної візії багатогранного вивчення пам'яті про міський простір та встановлення взаємозв'язку між розвитком соціально-політичних ідей та їх проявів у вигляді появи відповідного стилю в архітектурі, який би репрезентував цю ідею.

Під час дослідженні даної теми велике значення мали роботи з історії архітектури середини XIX – поч. XX століття таких відомих вчених – С. Біленкової, М. Никирси та І. Коротун. Вагоме значення для даного дослідження мали праці В. Вечерського, оскільки в них досліджено процеси містобудування України, здійснені ґрунтовні історико-містобудівні дослідження Чернівців. Архітектурну спадщину Буковини міжвоєнного періоду в своїх працях досліджували О. Пікущенко, Б. Колосок, Д. Жмундуляк, а питання толерантності Чернівців висвітлено в працях І. Чеховського. Питання економічного, суспільно-політичного, громадського та культурного життя висвітлені в колективних працях, зокрема серед дослідників варто виділити В. Ботушанського, О. Добржанського, І. Піддубного.

Таким чином, особливості містобудування Чернівців протягом 1920-1940 років висвітлено в обмеженій кількості праць, в основному вони висвітлюють особливості самої споруди і носять описовий характер або ж стосуються окремих сфер життя Чернівців міжвоєнного періоду XX століття, що і спонукало нас до більш глибокого дослідження питання толерантності, політичного співжиття в містобудуванні зазначеного періоду.

Історична довідка. Період між двома світовими війнами для Румунії став унікальним. Румунія вступила в I світову війну з наміром приєднання нових територій і створення «Великої Румунії» («România Mare»), що і вдалося їй зробити, адже Румунія збільшилася як територіально, так і за демографічними показниками. Користуючись тотальним військово-політичним хаосом, який виник внаслідок розпаду протягом 1917-1918 рр. двох антагоністичних імперій – Російської та Австро-Угорської, королівська Румунія 11 листопада 1918 р. порушила важливу норму міжнародного права, анексуючи шляхом військової інтервенції територію Північної Буковини [4, с. 3],

Чернівецька архітектурна толерантність

«Будинки як люди мають свою біографію...» [11]

Початок ХХ століття є одним із найважливіших етапів розвитку архітектури Чернівців. Швидкий темп урбанізації Чернівців та прагнення задоволення соціальних потреб тогочасного суспільства сприяли пошвидченню процесів містобудування. Саме в цей період трансформується символічний простір міста, «обличчя» Чернівців набуває нових рис, що диктується чіткими соціально-економічними й політичними вимогами до планування міста.

Надзвичайно важливе завдання здійснювали архітектори в забудові міста міжвоєнного періоду ХХ століття: дотримання генерального плану, розробка стратегії наступності, створення комфортного архітектурного середовища з врахування використання стилістичних елементів румунської архітектури та розробка нових течій національного стилю, при цьому на процеси розвитку архітектури і містобудування впливали обмеження фінансових та територіально-просторових ресурсів та, певною мірою, фактор віддаленості Чернівців від Бухареста. Варто нагадати, що переважна частина території середмістя була вже забудована за часів австрійського періоду і фактично, на початок ХХ століття в Чернівцях вже існував власний соціоархітектурний простір.

На нашу думку, вирішальну роль у подальшій стратегії містобудівної діяльності тут відіграли історичні парадигми, принципи архітектурної гармонії. При цьому, толерантність – це своєрідний ключ до розуміння виникнення та континуального існування феномену багатокультурності краю та його столиці, де прапори і символи змінювалися частіше, ніж покоління [19, с. 6]. Толерантність означає повагу, прийняття і правильне розуміння багатой різноманітності культур нашого світу, наших форм самовираження і способів прояву людської особистості. Толерантність - це гармонія у різноманітті [1, с. 9].

Формування специфічно національної архітектури є, до певної міри, суспільно-політичною традицією, необхідною частиною процесу самоідентифікації як культури нації, так і самої нації. У свою чергу, саме толерантність – це допустима зміна деяких вимірів або іншої характеристики об'єкта або заготовки [5], що і стала основою архітектурного вигляду сучасних Чернівців.

Унікальність Чернівці сформувалася під впливом різних політичних режимів, адже будучи прикордонним містом вони неодноразово перебували у складі інших держав [15, с. 7]. У конкретних ідейно-політичних ситуаціях в архітектурі починають домінувати мотиви, які мають цілком визначену та легко ідентифіковану національну належність.

Чернівцям в ХХ ст. пощастило: місто не зазнало руйнувань і чудово зберегло всі свої архітектурно-містобудівні особливості [9, с. 159]. Міжвоєнний період не приніс значних змін для розвитку архітектурно-планувального укладу міста. Пояснити це можна відносною економічною слабкістю Румунії, що не дозволяло проводити серйозних містобудівних акцій [16, с. 121]. Архітектура Чернівців отримала потужний вплив тих тенденцій і напрямів, які формувались тоді в архітектурі саме Бухареста [6].

У 1920-х – 1930-х роках у місті відбувалося значне зростання чисельності міського населення, відповідно столиця Буковини у цей час швидко забудовується й змінює свій вигляд. На території міста з'являються нові квартали, ансамблі вулиць та площ, забудовані багатоповерховими житловими будинками. Поруч із будівлями «австрійського» періоду стали з'являтися численні котеджі та вілли [7, с. 211].

Діяльність з планування будівництва в цей період відповідає послідовному задуму міського розвитку. Активна фаза будівництва здійснювалася протягом семи років: 1920-1924 та 1934-1937 рр. [3, с. 23].

У центрі міста є ціла низка прикладів, коли нові багатоповерхові житлові будинки будувалися за принципом ущільнення існуючої забудови, на територіях вільних земельних ділянок або одноповерхових особняків «австрійського» періоду. Найчастіше ці нові споруди за своїм масштабом відповідають будинкам «австрійського» періоду і в сукупності з ними утворюють цілісні ансамблеві композиції [7, с. 209]. Таким став архітектурний ансамбль віллової забудови нинішніх вулиць Юрія Федьковича, Василя Аксєніна (Фрунзе), Суворова, Олександра Щербанюка (Чапаєва), який виник на початку ХХ ст. [14, с. 87-88].

Відбувається поступова зміна соціальних поглядів та вимог до архітектури: у забудові міста переважають *неороманеск та функціоналізм* [8, с. 91]. Функціоналізм – раціоналістичний напрям в архітектурі 1920-х років, який стверджував зверхність практичних функцій, життєвих потреб у визначення як планування, так і зовнішнього вигляду споруд [17].

У житловому будівництві доби функціоналізму нові архітектурні рішення часто співіснували з окремими композиційними прийомами модерну, використанням традиційних для регіону мансардних дахів, фахверкових конструкцій, арок-трифоріїв тощо (вул. І. Вільде, 7, вул. Головна, 7, вул. Фурманова, 15 тощо). Містобудівну цінність становить ансамбль забудови вулиці Богомольця, сформований житловими будинками 1920-х років [10, с. 63].

Окремої уваги заслуговує чотириповерховий житловий будинок, поставлений на розі вул. С. Бендери (генерала М. Ватутіна). Він надзвичайно тактовно вписався в *ансамбль Театральної площі*. Декор фасадів цього будинку, хоча і відрізняється за стилістикою від сусідніх споруд «австрійського» періоду, тим не менш створює певну масштабну відповідність цього будинку з ансамблем усєї площі.

У середині 30-х років минулого сторіччя площа (Театральна – авт.) зазнала генеральної реконструкції: партер був заглиблений на 2 метри й створено двоярусний сквер [20, с. 68]. Це було пов'язано із спорудженням приміщення Палацу культури, адже виникла проблема зі сприйняттям архітектурного ансамблю театру, на який натиснула своєю масивністю нова багатоповерхова споруда. Площу було заглиблено для того, щоб створити сприятливе зорове сприйняття споруди музично-драматичного театру [15, с. 66]. Таким чином, румунський архітектор Хоріє Крянге зумів толерантно доповнили архітектурний вигляд площі, яка за своїм архітектурно-планувальним рішенням не має аналогів у містобудуванні [20, с. 68].

Деякі споруди, збудовані у 1920-1930-х роках відобразили офіційну ідеологію уряду королівської Румунії. Іноді вони здавались дещо агресивними щодо архітектурного середовища попереднього «австрійського» періоду, до прикладу Палац культури. У цьому можна побачити втілення певної офіційної політичної програми [7, с. 210].

У забудові міста 1920-х років відобразився також вплив стильових тенденцій загальноєвропейського *ар-деко*, які засвідчили непереривність архітектурного стилеутворення. Органічними у забудові стали такі приклади стилю ар-деко, як будинок по вул. Університетській, 16 [10, с. 63], який дуже близький до прийомів паризького ар-деко.

Певні містобудівні традиції «австрійського» періоду також були підхоплені і продовжені архітекторами, що проектували у 1920-х – 1930-х роках. Подібною традицією, яка надала художньо-естетичному образу міста своєрідного колориту і активно сформувала його просторовий силует, стали наріжні будинки з вежами. Такі будинки – зведені й у «румунський період» – ніби продовження традиції, яку полюбили чернівецькі городяни ще на початку ХХ століття. Їх можна побачити на розі вулиць О. Кобилянської – Вірменської, Університетської – 28 Червня, Ю. Гагаріна – Волинської та ін. [7].

В архітектурі Румунії у міжвоєнний період отримав розвиток напрямок, який орієнтувався на використання мови румунської архітектури XVI–XVIII століть, т. зв. «стиль бринковяну». Ці мотиви стали основою того неорумунського стилю, який визначив архітектурний образ міста у міжвоєнний період [16]. Стиль Бринковяну в основному характеризується блискучим розквітом декоративних форм [2], мальовничими аркадами, специфічними «плетеними» орнаментаціями, черепичним покриттям даху (деколи з поліхромією) [10, с. 88]. Найяскравішими прикладами цього стилю є сакральні споруди Чернівців, про які мова піде пізніше. Варта уваги вілла на вул. Федьковича, 54 – один з кращих в місті зразків стилю необринковяну [14, с. 228]. Прикладом цього стилю також є вілла на вул. Українській, 22. З приєднанням Буковини до складу Румунії вулиця отримала назву, пов'язану з історією румунського народу – *Mircea Vodă* (Мірча Воде).

У 1920-х – 1930-х роках неорумунський стиль зайняв досить помітні позиції в архітектурі громадських і житлових споруд Чернівців. Один із кращих взірців неорумунського стилю – Дім священиків по вул. М. Коцюбинського, № 7, розташований біля колишньої Резиденції буковинських митрополитів. У міській забудові є чимало особняків, виконаних у неорумунському стилі.

Спрощений варіант неорумунського стилю ілюструє багатоквартирний житловий будинок, що розташований по вул. Ю. Гагаріна – навпроти залізничного вокзалу. Він зведений у кінці 1930-х років. Поруч із спорудою залізничного вокзалу, збудованою на початку ХХ століття, яка цілком справедливо вважалася «візитівкою» Чернівців, будівля румунського періоду стала досить важливим компонентом «фасаду міста» зі сторони залізничних шляхів. Вступаючи у просторовий діалог із спорудою вокзалу, цей житловий будинок неорумунського стилю сприймається як свого роду архітектурний символ того міжвоєнного періоду в історії міста [7, с. 215].

Зростання значення Чернівців змусило румунську владу звернути увагу на повітряні ворота Чернівців. В 1930 році з Бухареста прийшло повідомлення про заснування служби цивільної авіації та повітряних сполучень. В міжвоєнний період було збудовано Чернівецький аеропорт в неорумунському стилі [13]. Варто згадати, що саме за румунських часів було прийняте рішення про будівництво *університетської бібліотеки* на вільній земельній ділянці між вулицями Кузи Води та Раду чел Маре (нині Київська).

Знаковим елементом соціокультурного простору міста Чернівці є церква. Окрему групу пам'яток представляють саме *сакральні споруди* румунського періоду як втрачений нині на вітчизняних теренах архітектурний тип. Інтенсивне церковне будівництво у Чернівцях в 1930-ті роки було одним із способів румунської влади затвердитися на приєднаних землях. Зведені в другій половині 1930-х років церкви Петропавлівська (1938 рік, архіт. В. Іонеску, вул. Сторожинецька, 75), Троїцька (вул. Золочівська, 74), Петропавлівська (1938 рік, архіт. В. Іонеску, вул. Руська, 233-235) та Миколаївський кафедральний собор (1936-1939 роки, архіт. В. Іонеску, вул. Руська, 35) – однотипні за своєю розпланувально-просторовою композицією [10, с. 63].

З пам'яток сакрального будівництва ХХ століття окремої уваги заслуговує Миколаївська церква. Характерним свідченням переорієнтації чернівецького православ'я на румунські культурні канони в епоху румунського володарювання є саме вона [12]. Православна церква одного з небесних покровителів Буковини – Святого Миколая була збудована в 1939 році та розташована на вул. Руській, 35. Архітектура культової споруди відтворює національний румунський стиль *неороманеск*, який панував в Румунії [20, с. 131] в міжвоєнний період. Наріжний камінь закладено 1927 року з благословення тодішнього митрополита Нектарія Котлярчука. Попри зусилля енергійного владики, через фінансові труднощі, будівництво затягнулося, і його було завершено в 1939 році, вже за його наступника – митрополита Віссаріона [14, с. 87-88].

Отож, незважаючи на економічну кризу в Румунії, у Чернівцях інтенсивно будувалися приватні вілли, багатоповерхові будинки, сакральні споруди. Особливо велика кількість приватних будівель з'явилася саме в центральній частині Чернівців. Будівництво житлових приміщень велося з використанням кількох підходів, а саме будівництво приватних віл або багатоповерхових будинків вже в забудованих кварталах, тобто здійснювалося ущільнення існуючої забудови або освоєння озелених просторів усередині кварталів. В цей період було здійснено забудову кількох чернівецьких вулиць повністю та частково, так сформувалася цілісна центральна «серцевину» міста. Будови румунського періоду в поєднання з австрійськими спорудами представляють різноманіття стилів та мотивів різних історичних епох, при цьому творять єдину архітектурну композицію міста. Особливе місце посіли сакральні споруди як знаковий елемент румунської архітектурної спадщини.

Архітектура Чернівців міжвоєнного періоду представляє стильові тенденції як національного румунського стилю, так і поєднання румунського стилю з європейським. Соціоархітектурний простір Чернівців носить персональний характер та неповторний вигляд,

що немає аналогів в жодному з українських міст. Ця архітектура є безцінною «перлиною» європейського зодчества і вимагає толерантного та виваженого ставлення. Лише повага до історичної пам'яті здатна створити злагожене середовище, де пануватиме мир та спокій.

Підбиваючи *підсумки*, відзначимо, що столиця Буковини, Чернівці, розташована на перетині Сходу та Заходу, завжди славилася незвичною толерантністю та багатокультурністю. Чернівцям властива неповторна атмосфера урбаністичного середовища, що формувалася під впливом політичних режимів, ідеологій різних держав і культур різних народів. Вивчаючи архітектуру, не можливо вивчати лише споруду чи будівлю окремо, адже це цілісне середовище в якому існували люди тієї епохи. У нашому випадку архітектура є більш красномовніша ніж будь що інше.

Містобудівельна історія Чернівців є яскравим прикладом послідовної зміни кількох історичних традицій в міському плануванні, котра зазнала впливу геополітичних реалій кожної з історичних епох і при цьому зберегла толерантність до архітектури кожної епохи. Архітектурно просторова організація міста представляє епохи виразніше ніж будь-який інший прояв суспільного життя. Архітектура Чернівців сформувала особливий простір, котрий став простором громадського діалогу та політичних дискусій. Навколишнє середовище мало безпосередній вплив на архітектурно-просторове вирішення містобудування.

Міжвоєнний період ХХ століття в історії архітектури Чернівців займає своє неповторне та унікальне місце. Саме в цей період видатним буковинським та румунським архітекторам вдалося гармонійно поєднати споруди австрійської епохи з новобудовами між собою та навколишнім середовищем та створити особливі архітектурні ансамблі. Перед ними стояв ряд завдань, котрі вимагали об'єктивного рішення. По-перше, потрібно було побудувати діалектичний зв'язок між вже збудованими спорудами та новобудовами, при цьому не забуваючи про поєднання функціональної та естетичної функції будівель. По-друге, в той час значна частина Чернівців вже була забудована, тому вони отримали обмежений архітектурний ресурс, котрий, як виявилось, містив потенційно необмежені можливості. По-третє, бралися до уваги соціально-економічні вимоги до планування міста, на які прямо впливала економічна слабкість Румунії на той час, що було наслідком участі в I Світовій війні. Саме в цей період вдалося збудувати «щільні» структури простору, котрі повністю виконували своє призначення та збереглися до нашого часу. Напрями, які виникли в архітектурі Румунії і передавали ті чи інші відтінки національної ідеї, в архітектурі Чернівців міжвоєнного періоду проявилися дуже активно. Саме в цей період з'явився свій «буковинський архітектурний стиль», що поєднав архітектуру різних історичних епох в один ансамбль, під назвою «чернівецька архітектурна толерантність». Стиль складався поетапно за вимогами часу та на сьогодні став своєрідним дзеркалом часу. Унікальність чернівецької архітектури донині віддзеркалює взаємоповагу та толерантність, що потребують подальшого дослідження у світлі актуальних суспільно-політичних трансформацій.

Використана література:

1. Declaration of Principles on Tolerance adopted by the General Conference of UNESCO at its twenty-eighth session in Paris, on 16 November 1995, Article 1. URL: <http://unesdoc.unesco.org/images/0015/001518/151830eo.pdf> (дата звернення: 12.10.2018)
2. Drăguț V. Dicționar enciclopedic de artă medievală românească. București, 2000. 332 p.
3. Korotun I. Patrimoniul architectural al orașului Cernăuți din anii 1918 – 1940. URL: <http://utm.md/meridian/2016/MI-3-2016/2.%20Ciritun%20I.%20Patrimoniul%20arhitectural%20al%20orasului%20Cernauti.pdf> (дата звернення: 15.10.2018)
4. Ratificarea actelor de unire a Basarabiei, Bucovinei și Transilvaniei cu România. Încoronarea regelui Ferdinand la Alba Iulia, Ioan Scurtu (coordonator) Theodora Stănescu-Stanciu Georgiana Margareta, Scurtu România între anii 1918-1940 documente și materiale. București: Editura Universității București, 2001. 168 p.

5. Tolerance. *Collins. Free online dictionary.* URL: <https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/tolerance> (дата звернення: 02.11.2018)
6. Баух А. Бухарест: фотоальбом. Бухарест, 1957. 120 с.
7. Біленкова С. Архітектурні стилі Чернівців міжвоєнного періоду ХХ століття. *Незалежний культурологічний часопис.* 2009. № 56. С. 209-217.
8. Біленкова С. В. Архітектура Чернівців ХІХ – першої половини ХХ століття. Чернівці: Букрек, 2009. 427 с.
9. Вечерський В. В. Спадщина містобудування України: теорія і практика історико-містобудівних пам'яткоохоронних досліджень населених місць. Київ: НДПІАМ, 2003. 560 с.
10. Вечерський В. В., Скібіцька Т. В., Сердюк О. М. Історико-містобудівні дослідження Чернівців. Київ: Фенікс, 2008. 106 с.
11. Дім з кришталевими вікнами: (Історія Вілли на вул. Українській, 22) / ідея проекту Л. І. Щербанюк; авт. тексту: М. Д. Никирса, І. Мельник та ін.; фото: Т. Чайка, Д. Чорнокоза. Чернівці: Місто, 2011. 95 с.
12. Жмундуляк Д. Д. Сакральна архітектура Чернівців як ідейно-стильова домінанта іміджу міста. URL: <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/91709/41-Zhmunduliak.pdf?sequence=1> (дата звернення: 22.10.2018)
13. Кравчук О., Піддубний І. Функціоналізм у громадських спорудах Чернівців: до історії зведення Чернівецького аеровокзалу. *Наук. вісн. Чернів. ун-ту: зб. наук. пр.* Чернівці: ЧНУ, 2011. Вип. 583/584: Історія. Політичні науки. Міжнародні відносини. С. 71-76.
14. Мельник І., Щербанюк Л., Любківський О. Czernowitz: історичні вулиці, будинки та видатні особистості: урбаніст. есеї. Чернівці: Друк Арт, 2015. 415 с.
15. Никирса М. Чернівці: докум. нариси з історії вулиць і площ. Чернівці: Золоті литаври, 2008. 450 с.
16. Пікущенко О. Л. Значення політичних передумов для формування архітектурно-планувальної структури Чернівців кінця ХVІІІ – початку ХХІ ст. URL: http://vlp.com.ua/files/22_5.pdf (дата звернення: 21.10.2018)
17. Плоский В. О., Гетун Г. В., Віроцький В. Д. Архітектура будівель та споруд: підручник для студ. вищ. навч. закл. Кам'янець-Подільський: Рута, 2016. Кн. 3: Історія архітектури і будівництва. 814 с.
18. Чернівці: Історія і сучасність : ювіл. вид. до 600-річчя першої писем. згадки про місто / В. М. Ботушанський, С. В. Біленкова, О. В. Добржанський та ін.; за заг. ред. В. М. Ботушанського. Чернівці: Зелена Буковина, 2009. 585 с.
19. Чеховський І. Чернівці – ковчег під вітрилами толерантності: історичні студії багатокультурного феномену в центрі Європи. Чернівці: Рута, 2004. 115 с.
20. Шевченко Н.Д. Чернівці: 100 відомих адрес: довід. туриста-краєзнавця. Чернівці: Зелена Буковина, 2007. 188 с.

Bohatyrets V., Melnychuk L. Phenomenon of Chernivtsi Tolerance in the Interwar Period of the 20th Century: Effect of Politics on Architecture

Chernivtsi architectural tolerance is a unique and inimitable phenomenon of historical, political and cultural patchwork that influenced the formation of a peculiar and extraordinary in its uniqueness historical landscape of the central city-building core of Chernivtsi. It was discovered that buildings and streets, despite belonging to different historical epochs, create a single architectural ensemble. An important Chernivtsi architectural 'image' making was contributed during the Romanian period of the Bukovina's history. Noteworthy, both Romanian and Bukovinian architects succeeded in combining architectural styles of two epochs with flying colors of tolerance.

Today, the architectural heritage of the historical downtown of Chernivtsi is a distinctive ensemble of the late 19th and early 20th century. The synergy of national cultures and architectural designs, the atmosphere of tolerance and multiculturalism preserved an extraordinary architectural

heritage of expressiveness and artistic quality of Chernivtsi, simultaneously imposes some political habits.

Keywords: national idea, political habits, tolerance, architecture, Chernivtsi, Romania, political regime, state ideology, interwar period, Bukovyna.

УДК 32.01:303.42(477)

Гоцуляк В. М.

ДО ВИТОКІВ УКРАЇНСЬКОЇ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОЇ ДУМКИ: РАНЬОМОДЕРНА ДОБА

У статті досліджено процеси становлення суспільно-політичної думки України в ранньомодерну добу. Встановлено, що виникнення і розвиток української суспільно-політичної думки ранньомодерної доби є органічною частиною загальноєвропейського процесу модернізації. Як важливий вияв української духовності суспільно-політична думка доби ранньомодерної України сформувалася в другій половині XVI-XVIII ст. під впливом багатьох чинників суспільно-політичного, релігійного та культурного характеру.

Доведено, що суспільно-політична думка доби ранньомодерної України – це особливий феномен, теоретико-методологічне осмислення якого належить до числа складних міждисциплінарних проблем сучасної науки.

Стверджується, що процес існування ранньомодерної України і творення модерної української нації відбувався синхронно з аналогічними процесами у Західній Європі.

Ключові слова: суспільно-політична думка, модерн, ранньомодерна Україна, духовна культура, модерна нація, національна ідентичність.

Сучасне українське суспільство перебуває на тому етапі цивілізаційного розвитку, коли незмірно зростає значущість осмислення його сьогоденних реалій з урахуванням інтелектуальної, теоретичної традиції, яка формувалася протягом багатьох століть розвитку української історії та культури. Суперечливість і незавершеність процесів національного будівництва в Україні обумовлює звернення погляду дослідника до витоків становлення української суспільно-політичної думки, до пошуку в історико-політичному дискурсі можливостей вирішення сучасних проблем. Знання глибинного змісту процесів, що відбувалися у суспільно-політичному житті України в різні періоди її історичного розвитку, є умовою формування національних засад українського буття. *Актуальною* для сучасного українського суспільства залишається потреба інкорпорування державотворчого світогляду в масову свідомість, формування загальнонаціональної моделі ідентичності, виховання нової політичної еліти, що стимулює дослідника до вивчення української суспільно-політичної думки ранньомодерної доби.

Звертаючись до вивчення суспільно-політичної думки доби ранньомодерної України, за мету ставиться дослідити її як феномен, що сформувався в культурно-історичному й політичному просторі українського життя другої половини XVI-XVIII ст. і відтворював еволюцію поглядів на державу, природу політичної влади, правові норми, суспільний і державний устрій, права і свободи людини.

Суттєва увага приділяється осмисленню процесів формування національної ідентичності в добу ранньомодерної України, вивченню форм і механізмів реалізації українського державотворення. Ранньомодерна доба у вітчизняній історії та духовній культурі України вивчалася В. Горобцем, С. Йосипенком, Н. Яковенко, Я. Грицаком.

Суспільно-політична думка доби ранньомодерної України – це особливий феномен і складова духовної культури України, теоретико-методологічне осмислення якої належить до числа складних міждисциплінарних проблем сучасної науки. У ній сконцентроване знання про політичні явища і процеси, що відбувалися в Україні в другій половині XVI-XVIII ст.,